

Примљено: 13. октобар 2023.
Прихваћено: 21. октобар 2023.

355.425
COBISS.SR-ID 132329481
DOI: 10.5937/ssb2302029B

АСИМЕТРИЧНО ДЕЛОВАЊЕ НЕДРЖАВНИХ НАОРУЖАНИХ ГРУПА У ПОСТКОНФЛИКТНИМ ПОДРУЧЈИМА

Игор БАРИШИЋ, истраживач сарадник*
Универзитет одбране, Институт за стратегијска
истраживања, Београд
Милован СУБОТИЋ, виши научни сарадник**
Универзитет одбране, Институт за стратегијска
истраживања, Београд

* igor.barisic@va.mod.gov.rs, <https://orcid.org/0000-0003-4593-9196>.

** milovan.subotic@mod.gov.rs, <https://orcid.org/0000-0001-8729-5742>.

АСИМЕТРИЧНО ДЕЛОВАЊЕ НЕДРЖАВНИХ НАОРУЖАНИХ ГРУПА У ПОСТКОНФЛИКТНИМ ПОДРУЧЈИМА

Сажетак: Деловање недржавних наоружаних група, попут Ал-Каиде, Исламске државе, Та-либана, Хезболаха, Хамаса, Ал-Шабаба, у постконфликтним зонама и подручјима замрзнутих конфликта, представља значајан политички, безбедносни и друштвени проблем, како на националном тако и на регионалном и глобалном нивоу. Управо објашњење природе и карактера деловања недржавних наоружаних група представља предмет разматрања у овом раду. Аутори полазе од хипотезе да је деловање ових актера у суштини асиметрично и у великој мери засновано на експлоатацији слабости државних и међународних субјеката. У раду се користи теоријски концепт асиметрије како би се објаснили приступи, методе, технике и тактике које користе недржавне наоружане групе у настојању да максимизирају своје предности и експлоатишу слабости надмоћнијег противника. Рад представља теоријску синтезу истраживања обимне научне и стручне литературе о природи деловања ових актера. Бројна научна истраживања указују на појачано присуство недржавних наоружаних група у постконфликтним зонама и зонама замрзнутих сукоба, нарочито у областима где преовладава нексус криминалних активности, сукоба и рањивости. Асиметрично деловање недржавних наоружаних група, у поменутих зонама, засновано је на оспоравању државне контроле територије и становништва, кроз дубоку инфилтрацију у политички систем државе, креирање државоликних политичких поредака, насилно оспоравање политичког легитимитета државе, узурпацију и преузимање легалних економских и финансијских токова, као и организовање различитих криминалних активности.

Кључне речи: асиметрија, тероризам, побуњеништво, насиље, легитимитет, контрола

Увод

Завршетак Хладног рата и крај идеолошке конфронтације између капиталистичког Запада и комунистичког Истока омогућио је убрзавање процеса глобализације као „неумитног процеса интеграције тржишта, држава и технологија, у до сада невиђеном степену и на начин

који је омогућио појединцима, корпорацијама и државама досег широм света, даље, брже, дубље и јефтиније него икада пре” (Friedman, 2000: 512). Истовремено, Вестфалијски међународни поредак, заснован на принципу снажног државног суверенитета, озбиљно је уздрман уздизањем недржавних актера, који су у великој мери угрозили улогу државе као до тада доминантног субјекта међународних односа. Бројни недржавни актери, попут Светске банке, Међународног монетарног фонда и Светске трговинске организације, али и неформалне групе, као што су: Трилатерална комисија, Група-7, Светски економски форум и Билдербершка група, крајем прошлог и почетком овог века, стекли су значајну економску, политичку и друштвену моћ на националном, међународном или глобалном нивоу (Saylor, 2007: 1).

У основи, моћ поменутих транснационалних актера да утичу на глобалне економске токове прелила се и на политичку сферу (Стојановић, 2009: 90). Њихове политике засноване су на идејама неолиберализма, као јединој идеолошкој алтернативи којом се може постићи општи цивилизацијски напредак. Детаљније, њихови напори усмерени су ка стварању амбијента за глобални проток робе, људи, финансија, информација, тј. реформи националних економија на принципима слободног тржишта и опште дерегулације, односно ка стварању погодних услова за крупни капитал и улагања (Манделбаум, 2004: 248).

Тако усмерена глобализација изазвала је тренд енормног повећања богатства малобројних елита и експанзију сиромаштва, па су економска супериорност и социјална инфериорност постале главне социо-економске противуречности овог процеса (Стојановић, 2009: 106). Управо наведене контрадикторности изазвале су значајан пораст негативних друштвених појава и процеса: економских миграција становништва, раста стопе криминалитета, етничких и верских сукоба, као и урушавања држава у појединим регионима. Истовремено, процес убрзаног повезивања и интензивирања политичких, економских и друштвених токова изазвао је преливање поменутих појава и процеса, из региона у регион, условљавајући експанзију и глобално повезивање организованог криминала, нарочито трговину наркотицима и оружјем, транснационализацију тероризма, бујање етничких и религијских сукоба и пораст еколошких ризика (Стојановић, 2009: 21–122).

Поменути негативни трендови глобализације, у комбинацији са све мањим могућностима реалне и одрживе социо-економске алтер-

нативе, условили су појаву различитих форми исказивања политичког и социјалног бунта: од демонстрација, штрајкова, грађанских протеста и социјалних немира, преко криминала, тероризма, ограничених етничких и верских сукоба, оружаних побуна, па све до грађанских ратова и унутардржавних оружаних конфликта (Стојановић, 2009: 122). Истовремено, одређен број транзиционих држава, због својих унутрашњих слабости и неспособности да се носе са нагомиланим социо-економским проблемима, изгубио је монопол над насилијем, а самим тим и способност да одржи свој унутрашњи политички и друштвени поредак. У таквим условима, и у таквим државама, овај својеврсни вакуум моћи попуњавају недржавни актери, нудећи другачију политичку и социјалну перспективу, обесправљеном и осиромашеном становништву. Један број таквих недржавних субјеката прибегао је употреби насиља, организованом криминалу, кријумчарењу оружја и људи и другим незаконитим средствима и методама, како би остварио своје политичке, идеолошке и(или) социо-економске циљеве.

Недржавне наоружане групе – теоријски аспекти

У научним и стручним круговима нема јединствено прихваћене дефиниције недржавних актера који примарно користе силу за остваривање својих циљева. Најчешће се користи термин недржавни наоружани актери, или недржавне наоружане групе, како би се означили колективитети, са одређеном структуром и организацијом, који примењују насиље, а нису интегрисани у формализоване државне структуре, при чему имају одређен степен аутономије у погледу организације, инфраструктуре, политике и циљева, иако могу бити подржани, или инструментализовани од стране државе (Hofmann & Schneckenner, 2011: 604–605). У овом раду користиће се термин недржавне наоружане групе, с обзиром на то да се ради о колективитетима са одређеним унутрашњим устројством, организацијом и циљевима.

У пракси, постоје велике разлике између појединих недржавних наоружаних група, у погледу политичког и правног статуса, организације, структуре, идеологије, деловања и циљева. У односу на остале актере, најчешће се издвајају по томе што имају одређену хијерархију и структуру, укључени су у неки облик политичке борбе и нису под непосредном контролом државе (Bruderlein, 2000: 8–9).

С друге стране, без обзира на разноликост недржавних наоружаних група, можемо издвојити неколико њихових заједничких карактеристика. Иако најчешће не поседују формалну и бирократизовану структуру, свака недржавна наоружана група има своје вођство, чланове, организациону структуру и функције, идеологију, политику, циљеве, стратегију и тактике, као и везе са другим недржавним актерима и државама. У организационом смислу, недржавне наоружане групе нису демократски оријентисане и не поштују владавину права и конвенције у остваривању својих циљева. Њихово деловање је углавном тајно, иако могу користити неку јавну организацију као параван за своје активности. Примењују силу и насиље тежишно на неконвенционалан, или асиметричан начин. Насиље је за њих суштински важан инструмент који користе да би остварили политичке или друге циљеве. Захваљујући развоју информационих технологија, недржавне наоружане групе могу својим деловањем проузроковати регионални, па чак и глобални ефекат. Свака од ових група, у одређеном степену, изазива власт, моћ и легитимитет државе, желећи да збаци или замени постојећу власт, односно ослаби, манипулише или сарађује са државом (Shultz, et al., 2004: 16–17).

У односу на разматране заједничке карактеристике, недржавне наоружане групе условно можемо поделити у четири главне категорије: *побуњеничке покрете, терористичке организације, милиције и организоване криминалне групе.*

Побуњенички покрети представљају најкомплексније форме организовања недржавних наоружаних група, с обзиром на природу и дијапазон њиховог деловања. Побуњеништво као процес представља скуп продужених политичких и војних активности са циљем преузимања контроле над одређеним политичким, географским и социоекономским простором и успостављања новог политичког поретка. У ту сврху користе герилско ратовање, тероризам, саботаже, врше политичку мобилизацију и регрутацију, спроводе обавештајне и контраобавештајне активности и реализују психолошко-пропагандно деловање. Поједностављено, циљ њихових активности је урушавање и слабљење легитимитета и моћи противника, уз истовремено увећање сопственог легитимитета и моћи (Shultz, et al., 2004: 17–18).

За разлику од побуњеничких покрета, терористичке организације представљају једноставнију форму недржавних наоружаних група. Примена политичког насиља и претња употребом насиља је њихова доминантна форма политичког деловања. Превасходне мете напада

терористичких организација су цивили, јер је сам чин политичког насиља осмишљен са намером да произведе далекосежне психолошке ефекте, односно да пројектује терор на ширу јавност, како би се посредно остварио притисак на политичке одлучиоце да промене своју политику. У односу на побуњеничке покрете, терористичке организације су релативно мање по обиму, инфраструктури и организацији, и у великој мери су одвојене од шире популације (Shultz, et al., 2004: 21–22).

Милиције су посебне нерегуларне војне формације, организоване по етничком, племенском или клановском принципу, под покровитељством и непосредном контролом регионалног или локалног вође, а могу бити финансиране и од стране државе. Делују превасходно у урушеним и пропалим државама, односно на простору на којем постоји безбедносни и политички вакуум или дефицит државе. Сврха таквих организација је контрола територије и становништва, пружање безбедности локалној заједници, одржавање локалног политичког поретка, или заштита личних интереса локалних моћника. Углавном су састављене од младих припадника, који су приступили милицији на добровољној, или присилној основи, чиме им је омогућен приступ безбедности, моћи, ресурсима и новцу. Карактеришу их врло различите одлике у погледу организације, деловања и понашања. Поједине милиције практикују различите форме насиља према цивилном становништву, од пљачки, отмица, силовања, хапшења, затварања, па све до масовних убистава, док су друге дисциплиноване и заштитнички настројене, посебно према сопственом становништву. Обично немају формалну војну обуку, њихови војни капацитети и борбене способности варирају, у зависности од опремљености и обучености, при чему често прибегавају неконвенционалном ратовању. У одређеним случајевима, као што је у Либану и Авганистану, њихова снага може превазилазити војну моћ државе (Shultz, et al., 2004: 23–25).

Организоване криминалне групе могу представљати озбиљну претњу држави и међународном поретку, с обзиром на то да поседују флексибилну организацију, устројен и ефикасан систем руковођења, стабилне изворе финансирања, модерно опремљено и обучено људство, као и успостављене међународне криминалне везе и канале, широм света, што омогућава предузимање широког спектра илегалних активности ради стицања противправне материјалне и финансијске користи. Такође, ради се често о врло флексибилним и отпорним организацијама на деловање безбедносних, полицијских и правосудних

органа. Унутрашња кохезија и лојалност својих припадника регулисана је строгим сетом неписаних правила и норми понашања (Godson & Olson, 1993: 4–6). Насиље и претња силом је врло ефикасно средство организованих криминалних група и најчешће се спроводи ради промовисања и заштите својих пословних интереса, елиминације и застрашивања конкуренције, одржавања дисциплине и лојалности својих припадника. За разлику од претходно разматраних недржавних наоружаних група, основни циљ криминалних организација је максимизација профита, односно стварање услова за несметано „пословање” и реализацију поменутог циља (Shultz, et al., 2004: 28–29).

Разматране категорије недржавних наоружаних група представљају само теоријску класификацију, категоризацију и разврставање недржавних актера који користе силу. У пракси њихова прецизна дистинкција није у потпуности могућа, на шта указују бројни примери хибридних побуњеничко-терористичких организација, попут Революционарних снага Колумбије, Хезболаха, Ал-Каиде и Исламске државе. Све наведене недржавне наоружане групе, врло често, тесно сарађују са организованим криминалом, а није ретко да и саме организују одређене криминалне активности, како би финансирале деловање и функционисање својих организација (Marks, 2002; Ranstorp, 1997). С друге стране, одређене међународне групе организованог криминала одржавају тесне везе и контакте са корумпираним државним елементима, стварајући политичко-криминалну мрежу, преко које побуњенички покрети и терористичке организације прибављају опрему и новац (Godson, 2017: 1–27).

Несумњиво да претходно разматрани недржавни актери, без обзира на различите мотиве и циљеве које имају, користе слабости државе, њеног политичког поретка и безбедносног апарата, како би несметано реализовали своје активности, остварили иницијативу и имали већу слободу деловања у односу на противника. Своје активности обично реализују у условима изразите надмоћи противника, односно асиметрије у погледу ресурса и способности, коју превазилазе креирањем иновативних и креативних приступа, метода, техника и тактика, како би неутралисали предности непријатеља и експлоатисали његове слабости. Управо због наведене чињенице, концепт асиметрије представља погодан теоријски оквир за анализу деловања недржавних наоружаних група, јер омогућава свеобухватно сагледавање ове специфичне релације између страна у сукобу, као и идентификацију и објашњење приступа, метода, тактика и техника које ови актери примењују у сукобу са надмоћнијим противником.

Асиметрија као приступ у деловању недржавних наоружаних група

Посматрано из историјске перспективе, асиметрија, као специфична релација између зараћених страна, одувек је била предмет највишег разматрања и проблем од фундаменталног значаја у рату (Курмон и Рибникар, 2003: 29–56). У традиционалним војним круговима асиметрија се схватала као специфична квалитативна и(или) квантитативна неједнакост између сукобљених страна. Најчешће се остваривала генерисањем нове, или експлоатацијом већ постојеће неједнакости, односно концентрацијом ресурса и војних способности, на одређеном простору и у одређеном времену.

Међутим, ратови у Алжиру, Сомалији, Вијетнаму, Ираку, Сирији и Авганистану показали су да се асиметрија може генерисати и експлоатисати и другим, неконвенционалним средствима, методама, техникама и тактикама, и тако остварити победу у рату. Оваква врста асиметрије типична је за наоружане недржавне групе које се сукобљавају са изразито надмоћнијим противником. На тај начин желе да, применом других инструмената моћи, компензују своју ресурсну и војну инфериорност, те умање или неутралишу утицај доминантнијег противника (Smith, 2003: 35–36).

У најопштијем смислу, асиметрија, у контексту деловања недржавних наоружаних група, представља њихову неједнакост у релацији са противником, у смислу капацитета (материјалних, људских и финансијских) и способности (најчешће политичких и војних), али и у погледу друштвених вредности и норми, политичке воље, стратегије и тактика које примењују. Обим и интензитет асиметрије, као и димензија у којој се испољава, зависи од њихове узајамне интеракције и утицаја контекста у којем се одвија сукоб (Berglund & Souleimanov, 2020: 88). Тако генерисана и експлоатисана асиметрија може произвести нелинеарне ефекте, попут последица терористичког напада на САД 11. септембра 2001. године (Milevski, 2014: 79).

Уколико се разматра као процес, асиметрија у деловању недржавних наоружаних група може се свести на: „... деловање, организовање и размишљање, другачије од противника, у намери да се максимизују сопствене предности, експлоатишу противникове слабости, преузме иницијатива и задобије већа слобода акције” (Metz & Johnson, 2001: 5). Асиметрија се, такође, може сагледавати као процес премештања сукоба у димензију која је погоднија за искоришћавање сопствених

предности и експлоатацију противникових слабости (Gaddis, 1981: 80; Fitzsimmons, 2019: 96).

Садржајно, асиметрија између страна у сукобу најчешће се испољава у погледу способности, културе и политичке воље. Асиметрија у способностима најчешће се испољава као разлика у ресурсима и организацији између супротстављених страна (Eaton, 2002: 54–60). С друге стране, испољавање културолошке асиметрије је много комплексније и настаје када стране у сукобу експлоатишу разлике у политичким, правним, моралним и етичким нормама, вредносним ставовима и обрасцима понашања (Gray, 2006: 153). Додатно, асиметрија у политичкој вољи је један од најважнијих облика асиметрије у оружаним сукобима (McNerney et al., 2018: 5). Најчешће се испољава у облику неједнаког односа између сукобљених страна у погледу интереса и идеолошке кохезије (Eaton, 2002: 67–68).

У пракси се поменути облици асиметрије међусобно комбинују, при чему конвенционалној асиметрији, која је заснована на несразмерности у ресурсима и способностима, обично прибегава јачи, конвенционално оријентисани противник, док неконвенционалној асиметрији, у којој се тежишно генерише и експлоатише неједнакост у култури и политичкој вољи, прибегава ресурсно инфериорнији противник, најчешће недржавне наоружане групе (Milevski, 2014: 83). Без обзира о којој се врсти недржавне наоружане групе ради, њихово деловање, у условима изразите ресурсне надмоћности противничке стране, по природи је асиметрично и представља њихов *modus operandi*.

Постконфликтна подручја као погодне зоне асиметричког деловања недржавних наоружаних група

Постконфликтна подручја, погодна за активности недржавних наоружаних група, представљају просторе на којима још увек постоји, или је постојао нексус криминалних активности, конфликта и рањивости. Овакво стање је посебно изражено у државама са лошим индексом рањивости (Fragile States Index). Детаљније, 16 држава, од 20 земаља са највишим показатељима рањивости, имају врло висок ниво нестабилности и криминалитета (Global Initiative Against transnational Organized Crime, 2021: 123).

У пракси, најчешће се ради о државама, или њеним деловима, са slabим или урушеним унутрашњим политичким поретком, јаким политичким поделама, корупцијом, дефицитом функција државе и системском обесправљеношћу појединих друштвених група (De Boer & Bosetti, 2017: 4). Обично се налазе на раскршћима важних геоекономских путева и укрштањима геополитичких интереса великих сила, у регионима попут Централне Америке, Блиског истока и Балкана. Нарочито су рањиве нестабилне државе у којима постоје замрзнути сукоби, или још увек избијају спорадични оружани окршаји и константне тензије између зараћених страна, као што су Авганистан, Сирија, Ирак, Либија, Нигерија, Централноафричка република и Колумбија (Shaw & Reitano, 2017: 7).

Недржавне наоружане групе као што су: Талибани, Ал-Каида, Хезболах, Хамас, Исламска држава, Комитет за ослобађање Леванта, Сиријска национална армија, курдске Сиријске демократске снаге, Либијска национална армија и Муслиманско братство у Либији, Боко Харам, Коалиција патриота за промене из Централноафричке Републике, Револуционарне оружане снаге Колумбије, мексички „Лос Зетас” и Синалоа картел, представљају различите примере асиметричног деловања побуњеничких и терористичких организација, милиција и организованих криминалних група у постконфликтним зонама и зонама замрзнутих сукоба. Међутим, без обзира на њихове разлике у погледу мотива, циљева, идеологије, организације и структуре, њихове активности се могу свести на генерисање, или експлоатацију асиметрије у односу на државног, конвенционално оријентисаног актера. У генерисању и експлоатацији асиметрије најчешће прибегавају неконвенционалном деловању јер је противник обично држава и њене безбедносне снаге, чија је структура, организација и деловање стандардизовано и ограничено политичким, правним и друштвеним конвенцијама и нормама понашања (Mazarr, 2008: 42).

У постконфликтним зонама, или зонама замрзнутог конфликта, активности недржавних наоружаних група су засноване на посредном оспоравању политичке, безбедносне и економске контроле територије и становништва од стране државе, или међународног актера, генерисањем и експлоатацијом неконвенционалне асиметрије. Степен оспоравања политичког поретка државе, експлоатацијом политичких слабости противника, креће се од дубоке инфилтрације у политички систем државе и креирања квазидржавних структура, попут Хезболаха у Либану (Vuman, 2022: 3), преко стварања регио-

налних и локалних политичких поредака, као што је то била Исламска држава до 2019. године, или аутономних државоликих творевина на територијама које сада контролишу Сиријски демократски фронт Курда, Сиријска национална армија или Комитет за ослобођење Леванта (Heydemann, 2023), до насилног оспоравања политичког легитимитета државе извођењем терористичких напада, попут заосталих елемената Исламске државе, Ал-Каиде и Ал-Шабаба (Center for Preventive Action, 2023).

Безбедносно оспоравање контроле територије и становништва усмерено је на рушење или слабење политичког легитимитета државе, или међународног актера, као носилаца безбедносне функције. Реализује се превасходно извођењем терористичких напада и оружаних препада на слабо брањене и значајне мете, претежно важне политичке личности, представнике власти и незаштићене цивиле, а мање на припаднике безбедносних снага. Асиметрична природа насиља, превасходно усмерена према цивилима и неборцима, код недржавних наоружаних група, најчешће се перципира као мултипликатор силе који компензује конвенционалну војну слабост, нападајући најрањивије тачке јаче стране: цивиле и цивилну инфраструктуру. Креирањем терора врши се психолошки притисак на државу и друштво у целини (Stepanova, 2006: 24). Иако се овде експлоатише конвенционална асиметрија, концентрацијом ресурса и испољавањем оружаног насиља на одређеном простору, и у одређеном времену, непосредни ефекат је психолошке природе и односи се на стварање атмосфере страха и опште несигурности, а крајњи ефекат је експлицитно политичког карактера (Gray, 2007: 44–45). Најочитији пример такве асиметрије је напад Ал-Каиде на САД 11. септембра 2001. године, где су сразмерно мали, материјални ефекти произвели нелинеарно велике политичке, психолошке и економске последице (Lempinen, 2021).

Економско оспоравање контроле државе се заснива на експлоатирању слабости државе, посебно у постконфликтним зонама, где слабо консолидована власт, корупција и хронична небезбедност стварају политички простор за деловање недржавних наоружаних група. Најчешће се остварује посредним и прикривеним преузимањем и контролом легалних економских и финансијских токова, и креирањем илегалних извора финансирања (Khatib, 2021: 13–17; Vasseur, et al., 2022: 13).

Узурпацијом формалних институција државе или формирањем сопственог квазидржавног апарата недржавне наоружане групе,

поред тога што остварују привид државности и политичког легитимитета међу локалним становништвом, пружају и основне социјалне услуге, регулишу локална тржишта и економске токове. Често се дешава да управљају дистрибуцијом основних потрепштина и хуманитарном помоћи, при чему није ретко да, при томе, намећу системе формалног и неформалног опорезивања. Ови системи су обично подржани предаторским, криминалним и насилним праксама према становништву, у виду присилних затварања, отмица, мучења и убистава, како би се осигурала власт, сузбило незадовољство и заштитиле економске привилегије недржавних наоружаних група и богаћење њихових вођа (Вуман, 2022: 3; Heydemann, 2023).

Поред узурпације економских активности државе, недржавне наоружане групе користе њене слабости за организовање низа илегалних економских активности, од производње и трговине наркотицима, преко кријумчарења горива, оружја и антиквитета, трговине људима, до рекетирања, изнуде, отмица и пљачки (Johnston, et al., 2023: 12). Очигледан пример недржавне наоружане групе која се бави производњом и трговином наркотицима, конкретно кокаина, представљају Револуционарне оружане снаге Колумбије. Поменутој терористичкој организацији ова активност, поред отмица и изнуде, представља главни извор финансирања већ дужи низ година. Њихов годишњи приход од трговине кокаином се процењује око 100 до 350 милиона долара (Johnston, et al., 2023: 199–201). Можда најразвијенији систем илегалног финансирања има Хезболах, који је организован у транснационалну мрежу различитих илегалних активности, кријумчарећи дијаманте из Сијера Леона, Конга и Либерии, наркотику из Западне Африке, Централне и Јужне Америке, при чему је тесно сарађивао са мексичким и колумбијским криминалним картелима у операцијама прања новца (Johnston, et al., 2023: 65). Према појединим западним проценама, годишњи приходи Хезболаха, из ових извора, износе око 300 милиона долара (Вуман, 2022: 3).

Активности Револуционарних оружаных снага Колумбије и Хезболаха нарочито су изражене у Колумбији и Либану, што указује на чињеницу да је деловање недржавних наоружаних група нарочито погодно у државама са slabим институцијама и тешким постконфликтним наслеђем. Врло чест је случај да такви актери подривају мир у својим државама делујући изнутра, претварањем економске моћи у политички утицај, компромитујући политички систем кроз корупцију у јавним набавкама и приликом приватизације државне и јавне

имовине, финансирањем политичких кампања, стварањем патронажних односа унутар државног апарата и продирући у све институције државе. Овакво деловање подрива економски развој, слаби правосудни и полицијски систем и често може довести до ескалације насиља (De Boer & Bosetti, 2017: 4–7).

Регион Западног Балкана се, скоро у целости, сматра постконфликтним подручјем, у којем су се након распада СФР Југославије формирале најразличитије недржавне наоружане групе са различитим степеном успешности у подривању државног организовања и остварења криминалних намера. Територија Косова и Метохије је један од најеклагантнијих примера. Иако је АП Косово и Метохија у комунистичкој Југославији представљала локалитет са најнижом стопом криминала у целој земљи (Macdonald, 2002: 78), након рата на Косову и Метохији (1999) регион је постао значајан центар деловања организованих криминалних група које су оријентисане на трговину дрогом, оружјем, на прање новца, те трговину људима и људским органима. Данас је Косово и Метохија, као постконфликтни простор, оптерећен тешким ратним наслеђем и нерашчишћеним политичким и етничким/конфесионалним односима, те као такав представља један од очигледних примера асиметричног деловања недржавних наоружаних група. Међународно надгледана, такозвана „Република Косово” представља недовршену и државолику творевину која у потпуности одговара претходно разматраним карактеристикама слабе државе (Кемп, 2020: 15–16). Отуд није случајно што се простор ове јужне српске покрајине сматра једним од чворишта илегалних активности на простору Западног Балкана (Кемп, 2020: 70).

Закључак

Ратови у Вијетнаму, Авганистану, Ираку, Сирији и Сомалији, терористички напади, неконвенционалне и нерегуларне тактике недржавних наоружаних група, попут Исламске државе, Ал-Каиде, Ал-Шабaba и Хамаса, Хезболаха и Талибана, указују да су се ови актери адаптирали на надмоћнијег конвенционалног противника, преношењем сукоба на невојне димензије, како би надоместили своју војну инфериорност и искористили слабости супротне стране.

Њихово деловање је врло присутно у постконфликтним зонама и зонама замрзнутих сукоба, нарочито на Блиском истоку, већем делу

Африке, Јужној Азији и Латинској Америци, где су слабости држава посебно изражене и нарочито у областима где преовладава нексус криминалних активности, сукоба и рањивости. Простор Косова и Метохије, оптерећен тешким ратним наслеђем и неразрешеним политичким и етничким односима, представља типичан пример у том погледу.

Активности недржавних наоружаних група, без обзира на њихове разлике у погледу мотива, циљева, идеологије, организације и структуре, могу се свести на генерисање, или експлоатацију асиметрије у односу на надмоћнијег противника, чија је структура, организација и деловање стандардизовано и ограничено политичким, правним и друштвеним конвенцијама и нормама понашања.

Асиметрично деловање недржавних наоружаних група у постконфликтним зонама, или подручјима замрзнутих конфликта, засновано је на посредном оспоравању политичке, безбедносне и економске контроле територије и становништва од стране државе, путем дубоке инфилтрације у политички систем државе, креирања квазидржавних политичких поредака, насилног оспоравања политичког легитимитета државе извођењем терористичких напада, узурпацијом и преузимањем легалних економских и финансијских токова, као и организовањем различитих криминалних активности.

Управо зато, концепт асиметрије разматран у раду представља добар аналитички оквир за анализу деловања недржавних наоружаних група, како у оружаним сукобима тако и у постконфликтним зонама и подручјима замрзнутог конфликта. Тиме што пружа темељан увид у неконвенционалне приступе, методе, технике и тактике насилних недржавних актера, овај приступ омогућава разумевање, како то Клаузевиц истиче, „логике” и „граматике” њиховог деловања (Echevarria, 2007: 5), што је основни предуслов за ефикасно и ефективно супротстављање оваквом типу претње.

ЛИТЕРАТУРА

- Byman, D. L. (2022). *Hezbollah's Dilemmas. Foreign Policy at Brookings*. Retrieved 10.10.2023. from chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2022/11/FP_20221110_hezbollah_dilemmas_byman.pdf.
- Berglund, C., & Souleimanov, E. A. (2020). What is (not) asymmetric conflict? From conceptual stretching to conceptual structuring. *Dynamics of Asymmetric Conflict, Dynamics of Asymmetric Conflict*, 13(1), 87–98.

- Bruderlein, C. (2000). *The Role of Non-State Actors in Building Human Security: The Case of Armed Groups in Intra-State Wars*. Geneva: Center for Humanitarian Dialogue. Retrieved 28.09.2023 from www.humansecuritynetwork.org/docs/report_may2000_2-e.php.
- Center for Preventive Action (2023). *Conflict With Al-Shabaab in Somalia*. Retrieved 10.10.2023 from <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/al-shabab-somalia>.
- De Boer, J., & Bosetti, L. (2017). *The Crime-Conflict Nexus: Assessing the Threat and Developing Solutions*. Crime-Conflict Nexus Series: No 1, May 2017. United Nations University Centre for Policy Research, United Nations University.
- Echevarria, A. (2007). *Clausewitz and Contemporary War*. New York: Oxford University Press.
- Eaton, J. G. (2002). The beauty of asymmetry: An examination of the context and practice of asymmetric and unconventional warfare from a western/centrist perspective. *Defence Studies*, 2(1), 51–82.
- Friedman, T. (2000). *The Lexus and the Olive Tree*. New York: First Anchor Books.
- Fitzsimmons, M. (2019). Horizontal Escalation: An Asymmetric Approach to Russian Aggression?. *Strategic Studies Quarterly*, Spring 2019, 95–133.
- Heydemann, S. (2023). *Syria's dissolving line between state and nonstate actors*. Retrieved 10.10.2023 from <https://www.brookings.edu/articles/syrias-dissolving-line-between-state-and-nonstate-actors/>.
- Hofmann, C., & Schneckener, U. (2011). Engaging Non-state Armed Actors in Stateand Peace-building: Options and Strategies. *International Review of the Red Cross*, 93(883), 603–621.
- Gaddis, J. L. (1981). Containment: Its Past and Future. *International Security*, 5(4), 74–102.
- Global Initiative Against transnational Organized Crime. (2021). *Global organized crime index 2021*. Retrieved 02.10.2023 from <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/09/GITOC-Global-Organized-Crime-Index-2021.pdf>.
- Godson, R., & Olson, W. J. (1993). *International Organized Crime: Emerging Threat to US Security*. Washington: National Strategy Information Center.
- Godson, R. (2017). The Political-Criminal Nexus and Global Security. In R. Godson (Ed.), *Menace to Society: Political-criminal Collaboration Around the World* (1–27). New York: Routledge.
- Gray, C. (2006). *Strategic culture as context. in Strategy and History – Essays on theory and practice*. New York: Routledge.
- Gray, C. (2007). Irregular Warfare – One Nature, Many Characters. *Strategic Studies Quarterly*, Winter 2007, 35–57.
- Johnston, T., Mueller, E. E., Chindea, I. A., Byrne, H. J., Vest, N., Clarke, C. P., Garg, A., & Shatz, H. J. (2023). *Countering Violent Nonstate Actor Financing: Revenue Sources, Financing Strategies, and Tools of Disruption*. Santa Monica: RAND Corporation. Retrieved 10.10.2023 from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA687-1.html.

- Kemp, V. (2020). *Transnacionalna hobotnica – Globalna žarišta organizovanog kriminala sa Zapadnog Balkana*. Ženeva: Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.
- Khatib, L. (2021). *How Hezbollah holds sway over the Lebanese state*. London: Chatham House, The Royal Institute of International Affairs. Retrieved 10.10.2023 from <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-06/2021-06-30-how-hezbollah-holds-sway-over-the-lebanese-state-khatib.pdf>.
- Курмон, Б., и Рибникар, Д. (2003). *Асиметрични ратови – Сукоби јуче и данас, тероризам и нове претње*. Београд, Новинско-издавачки центар „Војска”.
- Lempinen, E. (2021). *Shock, insecurity and endless war: How 9/11 changed America and the world*. Retrieved 10.10.2023 from <https://news.berkeley.edu/2021/09/09/shock-insecurity-and-endless-war-how-9-11-changed-america-and-the-world/>.
- Манделбаум, М. (2004). *Идеје које су освојиле свет*. Београд: Филип Вишњић.
- Marks, T. (2002). *Colombian Army Adaptation to FARC Insurgency*. Carlisle: US Army War College, Strategic Studies Institute.
- Mazarr, M. (2008). The Folly of ‘Asymmetric War’. *The Washington Quarterly*, Summer 2008, 33–53.
- Macdonald, D. B. (2002). *Balkan Holocausts? Serbian and Croatian Victim Centered Propaganda and the War in Yugoslavia. New Approaches to Conflict Analysis*. Manchester University Press.
- McNerney, M., Connable, B., Zimmerman, R., Lander, N., Posard, M., Castillo, J., Madden, D., Blum, I., Frank, A., Fernandes, B., Seol, I. H., Paul, C., & Parasiliti, A. (2018). *National Will to Fight – Why Some States Keep Fighting and Others Don’t*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Metz, S., & Johnson, D. (2001). *Asymmetry and U.S. military strategy: definition, background, and strategic concepts*. Carlisle: US Army War College, Strategic Studies Institute.
- Milevski, L. (2014). Asymmetry is Strategy, Strategy is Asymmetry. *Joint Force Quarterly*, 75(4th Quarter), 77–83.
- Saylor, M. (2007). *Globalization and Sovereignty: The Rise of Non-State Actors in Theory and in Practice*. A Senior Honors Thesis in the Department of International Affairs. Sweet Briar: Sweet Briar College.
- Shaw, M., & Reitano, T. (2017). *Global Illicit Flows and Local Conflict Dynamics – The Case for Pre-Emptive Analysis and Experimental Policy Options*. Crime-Conflict Nexus Series: No 2 May 2017. United Nations University Centre for Policy Research, United Nations University.
- Shultz, R., Farah, D., & Lochard, I. (2004). *Armed Groups: A Tier-One Security Priority*. INSS Occasional Paper 57. Colorado: USAF Institute for National Security Studies.
- Smith, E. A. (2002). *Effects Based Operations: Applying Network-Centric Warfare in Peace, Crisis, and War*. DoD Command and Control Research Program (CCRP) Publications.
- Stepanova, E. (2006). *Terrorism in Asymmetrical Conflict – Ideological and structural aspects*. SIPRI Research Report No. 23. Oxford: Oxford University Press.
- Стојановић, С. (2009). *Глобализација и безбедносне перспективе света*. Београд: ВИЗ.

Ranstorp, M. (1997). *Hiz'ballah in Lebanon*. New York: St. Martin's Press.

Vasseur, M., Serena, C. C., Clarke, C. P., Chindea, I. A., Mueller, E. E., & Vest, N. (2022). *Understanding and Reducing the Ability of Violent Nonstate Actors to Adapt to Change*. Santa Monica: RAND Corporation. Retrieved 2.10.2023 from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA324-1.html.

ASYMMETRICAL ACTION OF NON-STATE ARMED GROUPS IN POST-CONFLICT AREAS

Igor BARIŠIĆ, Research Associate

University of Defense, Strategic Research Institute, Belgrade

Milovan SUBOTIĆ, Senior Research Associate

University of Defense, Strategic Research Institute, Belgrade

Summary

The acceleration of globalization has caused a series of negative political, security, demographic and socio-economic consequences in the world, causing the weakening and the collapse of some states, the appearance of various forms of expression of political and social unrest, as well as the strengthening of non-state actors, especially those who use violence to achieve their political, ideological and socio-economic goals. The operation of non-state armed actors, or groups, such as Al-Qaeda, the Islamic State, the Taliban, Hezbollah, Hamas, and Al-Shabaab, in post-conflict zones and areas of frozen conflicts, represents a significant political, security and social problem, at the national, regional and global level. Explanation of the nature and character of the non-state armed groups activities is the subject of consideration in this paper. The authors start from the hypothesis that the action of these actors is essentially asymmetric and largely based on the exploitation of the weaknesses of state and international entities. In this paper authors use the theoretical concept of asymmetry to explain the approaches, methods, techniques and tactics used by non-state armed groups in an effort to maximize their strengths and exploit the weaknesses of a superior adversary. The paper presents a theoretical synthesis of extensive scientific and professional literature on the nature of the activities of non-state armed groups. Numerous scientific and expert analysis and research indicate that non-state armed groups use unconventional and irregular approaches and methods of warfare against a superior opponent, often transferring the conflict to non-military dimensions, in order to compensate their military inferiority and effectively use the enemy's weaknesses. Their activity is very present in post-conflict zones and zones of frozen conflicts, especially in areas where the nexus of criminal activities, conflicts and vulnerability prevails. The asymmetric action of non-state armed groups, in the mentioned zones, is based on challenging state control of the territory and population, through deep infiltration into the political system of the state, creating state-like political orders, violently challenging the state legitimacy by carrying out terrorist attacks, usurping and taking over legal economic and financial flows, as well as organizing various criminal activities.

Keywords: *asymmetry, terrorism, insurgency, violence, legitimacy, control.*